

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Krzemieniec/ Wołyń/ Rosja (gubernia wołyńska)

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Gabinety Liceum Krzemienieckiego („Aten Wołyńskich”)

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Zbiory muzealne uczelni

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Liceum Krzemienieckie (zwane też Atenami Wołyńskimi) założone z inicjatywy Tadeusza Czackiego w 1805 r. Hugona Kołłątaja i Adama Jerzego Czartoryskiego, zostało zlokalizowane w budynkach d. kolegium jezuickiego. Należało ono do uczelni najlepiej wyposażonych w różnego rodzaju pomoce dydaktyczne na ziemiach polskich; gabinety zawierające różnorodny zbiory i pomoce naukowe były przewidziane w założeniach projektowych szkoły. Obok biblioteki po królu Stanisławie Augustie składały się na nie zbiory muzealne wykorzystywane w procesie dydaktycznym podzielone na szereg specjalistycznych gabinetów. Powstawały przeważnie w wyniku darowizn lub zakupów prywatnych osób dla Liceum. W ich skład wchodził gabinet numizmatyczny, mineralogiczny, artystyczny (sztuki), historii naturalnej, fizyczny oraz laboratorium chemiczne i obserwatorium astronomiczne; ponadto przy związanej z Liceum szkole mechaników funkcjonowały gabinety machin i narzędzi oraz modeli machin i budowli, a przy szkole geometrów gabinet instrumentów mierniczych.

Po wybuchu powstania listopadowego w 1831 r. działalność Liceum została zawieszona (pod pretekstem epidemii cholery), a potem po likwidacji Wileńskiego Okręgu Naukowego skasowana (jak wszystkie inne szkoły jemu podległe). W następnych latach (1832-1834) zbiory zostały przewiezione do Uniwersytetu Kijowskiego.

Daty działalności / zakres czasowy:

1805-1833

Dostępność

Ograniczona (uczniowie, profesorowie, pozostałe osoby za zezwoleniem)

Typ relacji instytucji wobec pamięci

mnemoniczna

Rodzaj pamięci

powszechna

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Obszar artystyczny/ sztuka powszechna: malarstwo, rzeźba, rysunek, grafika; Obszar cywilizacji technicznej/ maszyny, sprzęty, modele maszyn, modele architektury; Obszar naturalny/ obiekty geologiczne (minerały, kamienie szlachetne, półszlachetne itd.), okazy zoologiczne

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmin a/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	XXX	Kolegium jezuickie przy kościółce p. w. św. Ignacego Loyoli i św. Stanisława Kostki; 1832 kościół przekształcony na cerkiew prawosławną; w okresie międzywojennym ponownie na kościół katolicki; ob. sobór Przemienienia Pańskiego Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego Patriarchatu Kijowskiego (Українська Православна Церква Київського Патріархату) adres: prov. Litseyunyi
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	XXX	XXX
GODZINY OTWARCIA	XXX	XXX
DYREKTORZY	XXX	XXX
ZARZĄDCA	XXX	XXX

Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowany)	XXX	Zespół klasztorny zbudowany 1731-1745 według proj. o. Pawła Giżyckiego z fundacji ks. Jana Antoniego i Michała Serwacego Wiśniowieckich; budynki szkolne ukończone 1753
---	-----	---

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Zmianom ulegała nazwa szkoły/uczelni, której elementem były gabinety: Gimnazjum Wołyńskie (1805-1814); Liceum Wołyńskie, Liceum Krzemienieckie (1814-1832); instytucję nazywano też Atenami Wołyńskimi

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Pomoc szkolna

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Czacki Tadeusz (1765-1813) pedagog, polityk, publicysta, historyk, ekonomista, bibliofil, działacz oświatowy, główny twórca i organizator Liceum Krzemienieckiego, współpracownik Izabelli z Flemingów Czartoryskiej

Kołątaj Hugo

Czartoryski Adam Jerzy

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Kalendarium (historia instytucji)

1750 kolegium jezuickie założone w obrębie pałacu Wiśniowieckich

1774 szkoła (po kasacie zakonu)

1775 budynki i fundusze przejęte przez Komisję Edukacji Narodowej

1803 prywatny zakup za 4560 r. sr. przez T. Czackiego z myślą o przyszłych zbiorach Liceum: 146 przyrządów matematycznych i astronomicznych z Paryża (za pośrednictwem P. Maliszewskiego członka TPN w Warszawie)

1805 (29 lipca) reskrypt cara Aleksandra I o utworzeniu Gimnazjum Wołyńskiego; 1 października 1805 otwarcie szkoły w ramach Wileńskiego

Okręgu Szkolnego; zakup przez Czackiego po królu Stanisławie Auguste biblioteki wraz ze zbiorami numizmatycznymi (medale), mineralogicznymi, przyrządami matematycznymi i astronomicznymi oraz gabinetem historycznym (od ks. Józefa Poniątkowskiego za 252 000 złp.)

1806 założenie ogrodu botanicznego (ogrodnik D. Mikler, profesor W. Bessler)

1807 zakup przez Czackiego w Petersburgu 60 wzorów malarskich i rysunków

1811 założenie drukarni przy Liceum przez T. Czackiego

1818 (4 grudnia) reskrypt carski o przekształceniu szkoły w Liceum Wołyńskie

1828 przeniesienia do Wilna gabinetu numizmatycznego

1830 umowa z hr. Narcyzem Olizarem co do darowizny galerii obrazów, która ni została zrealizowana w wyniku wybuchu powstania listopadowego i zamknięcia Liceum

1831 (31 marca) Liceum Wołyńskie zostało zamknięte pod pretekstem wybuchu epidemii cholery

1831 (sierpień) wobec likwidacji Wileńskiego Okręgu Szkolnego zamknięto szkoły na obszarze guberni wołyńskiej, podolskiej, kijowskiej; majątek i budynki Liceum Wołyńskiego przeszły na rzecz państwa, przekazane duchowieństwu prawosławnemu

1833 przeniesienie Liceum wraz ze zbiorami gabinetów i biblioteką do Kijowa i włączone do zbiorów Uniwersytetu św. Włodzimierza

1842 przenoszenie do Kijowa dla Uniwersytetu ogrodu botanicznego (znaczna część) roślin zniszczona w czasie przesadzania)

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Biblioteka: księgozbiór Stanisława Augusta Poniątkowskiego (nabyty przez Czackiego 15 580 tomów, ponad ¼ biblioteki królewskiej wraz z szafami bibliotecznymi), księgozbiór ks. J. A. Jabłonowskiego itd.; ogółem: 24 379 tytułów w 34 378 tomach

Gabinet numizmatyczny (1822: 17992, w tym 8453 starożytne monety, 9539 nowożytne oraz 335 odcisków gemm antycznych) w 1828 zbiór ten został przekazany Uniwersytetowi w Wilnie ponieważ krzemienieckie programy nauczania nie przewidywały wykorzystania go

Gabinet mineralogiczny

Gabinet sztuki – źródła wymieniają rysunki Leonarda da Vinci, Rafaela, Rubensa, obrazy A. Orłowskiego, F. Smuglewicza; generalnie był to zbiór rysunków, obrazów, sztychów, wzorów (dzieła najcenniejsze w mieszkaniu i gabinecie dykcji: „Św. Jan» i »Portret kardynała Francesco« nieznanych malarzy, portret Stanisława Augusta pędzla Elżbiety Vigée-Lebrun, dwa olejne landszafty Verneta, głowa przez Corregia, »Jesus [wł. La Vierge] aux cerises« przez Leonarda del'Vinci oryginał, Madonna przez tegoż del'Vinci zrobiona oryginał, Michał Archanioł pędzla Raphaela oryginał" K. Buczek, za Raport

J.N. Wyleżyńskiego z 1819 roku, Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, rkps F2 KC 32, k. 935)

Gabinet historii naturalnej: zbiory zoologiczne (7757 okazów w tym głównie preparaty), entomologiczny

Gabinet fizyczny

Gabinet machin i narzędzi (przy szkole mechaników)

Gabinet modeli machin i budowli (przy szkole mechaników); 1 665 szkiców

Gabinet instrumentów mierniczych (przy szkole geometrów)

Laboratorium chemiczne (540 preparatów, 660 naczyń), obserwatorium astronomiczne (334 obiekty)

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Strategia pozyskiwania zbiorów

Darowizny, zakupy, badania terenowe

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Liceum Krzemienieckie utrzymywało się z darowizn osób prywatnych, głównie ziemian

wołyńskich i podolskich; w księdze darów są nazwiska najznakomitszych rodów kresowych, np. Jabłonowskich, Poniatowskich, Zamoyskich, Czackich, Ledóchowskich, Hulewiczów, Rzewuskich Chodkiewiczów, Drzewieckich, Mniszców, Olizarów, Rzewuskich, Platerów, Potockich, Sapiechów, Sanguszków, Sobańskich, Steckich itd.

Poniatowski Józef książę – sprzedał Czackiemu za 252000 złp. bibliotekę po Stanisławie Auguście wraz z gabinetami numizmatycznym i historycznym oraz przyrządami matematyczno-astronomicznymi; podarował zbiór mineralogiczny (236 okazów po prymasie Michale Poniatowskim)

Gołubow minister – 846 okazów mineralogicznych

Sitnikow kupiec – 788 okazów mineralogicznych

Walicki Michał – 236 szlifowanych kamieni

Moszyński – 341 kamieni szlachetnych

Akademia Petersburska – 319 minerałów

Stroynowski Walerian – z Włoch przez Gdańsk 28 skrzyń z darami dla Liceum w tym marmurowe posągi

Jabłonowski Karol z Ostroga – 35 rysunków Rafaela, François Bouchera, Frederica Zuccaro, Salvatora Rosy, Jean-Baptisty Greuze'a, Franciszka

Smuglewicza oraz 5 miedziorytów

Drzewiecki Józef – 85 rysunków w 60 tekach

Sapieha Franciszek książę - kolekcja ptaków polskich (preparatów)
Sapieżyna z Jabłonowskich Teofila księżna – sprzedała bibliotekę J. A. Jabłonowskiego (4000 tomów)
Mikorzewscy ród – 788 tomów
Moszyński Franciszek hr. – 2603 tomy
Szejdt F. dyrektor szkół podolskich – 912 tomów; kolekcja entomologiczna 1058 okazów
Lorent J. doktor – książki medyczne

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Wyprawy terenowe Antoniego Andrzejewskiego na Wołyniu, Podolu, Ukrainie, wybrzeżach Morza Czarnego wzbogacające zbiory historii naturalnej, zoologiczne, botaniczne, geologiczne mineralogiczne

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

1828 przewiezenie do Wilna zbioru numizmatycznego;
1833 biblioteka i zbiory muzealne przewiezione do Kijowa; biblioteka włączona do księgozbioru Uniwersytetu Kijowskiego św. Włodzimierza

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

1805–1832 było pięć pracowni – nazywanych gabinetami – ze zbiorami dydaktycznymi i kolekcja numizmatyczna. Do pracowni fizycznej, ze względu na pokrewieństwo materii naukowej, dołączone było obserwatorium astronomiczne i stacja meteorologiczna. Pracownia ta umieszczona została w południowym skrzydle budynku od strony wschodniej, w jedynej oprócz biblioteki dużej, widnej sali, przedzielonej drewnianą barierką (K. Buczek); zbiory artystyczne (obrazy, rysunki) w mieszkaniu i gabinecie dyrektora oraz w dwu salach dla lekcji rysunku; wizytatorzy zwracali uwagę na niedostateczne warunki przechowywania i ekspozycji zbiorów

Wystawy czasowe

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Zbiór Jego Królewskiej Mości. Inwentarz płodów przyrodzenia mineralnych, roślinnych i zwierzęcych pisany R.P. 1793 przez dozorcę tegoż zbioru S. Okraszewskiego (Zawartko-Laskowska Z., *Mecenat naukowy Stanisława Augusta i jego przyrodnicze pasje*, „Kronika Zamkowa” 2008, nr 1–2, s. 102–104)

Regestr instrumentów astronomicznych zapakowanych w Warszawie 12 czerwca 1805 roku”, Narodowa Biblioteka Ukrainy w Kijowie (NBU), F I 6418, s. 105–108

Rejestr minerałów do lekcji chemii używanych przez w. nauczyciela chemii wziętych ze zbiorów Symonowicza i Prymasowskiego na dniu 19 lipca 1812 roku sporządzony, Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego w

Tarnopolu, s. 47–48 - Księga inwentarzów i rejestrów własności do Gimnazjum Wołyńskiego należących, sporządzona od komitetu wydziału drugiego, stosownie do pisma JW. Wizytatora Czackiego pod dniem 12 czerwca 1812 za nrem 427 wydanego

Rejestr wzorów rysunków starożytnych i kopersztychów darowanych przez JO księcia Karola Jabłonowskiego, Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Tarnopolu, s. 229-230 - Księga inwentarzów i rejestrów własności do Gimnazjum Wołyńskiego należących, sporządzona od komitetu wydziału drugiego, stosownie do pisma JW. Wizytatora Czackiego pod dniem 12 czerwca 1812 za nrem 427 wydanego

Katalog wzorów rysunków oryginalnych darowanych gimnazjum Krzemienieckiemu przez JW. Józefa Drzewieckiego brygadiera, Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Tarnopolu, s. 225-228 - Księga inwentarzów i rejestrów własności do Gimnazjum Wołyńskiego należących, sporządzona od komitetu wydziału drugiego, stosownie do pisma JW. Wizytatora Czackiego pod dniem 12 czerwca 1812 za nrem 427 wydanego

Rejestr wzorów i rysunków przywiezionych z S. Petersburga, Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Tarnopolu, s. 225 - Księga inwentarzów i rejestrów własności do Gimnazjum Wołyńskiego należących, sporządzona od komitetu wydziału drugiego, stosownie do pisma JW. Wizytatora Czackiego pod dniem 12 czerwca 1812 za nrem 427 wydanego

Katalog gabinetu minerałów licealnych, Centralne Państwowe Archiwum Historii Ukrainy w Kijowie (CPAHU) rkps, F710, op. 1, dz. 514

Katalog gabinetu minerałów zbywających czyli duplikatów Centralne Państwowe Archiwum Historii Ukrainy w Kijowie (CPAHU), rkps F710, op. 1, dz. 515

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Przy Liceum Krzemienieckim działała drukarnia

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Zbiory były szeroko znane na obszarze d. ziem polskich z uwagi na ogromną renomę i swego rodzaju mit liceum krzemienieckiego, jako jednej z poważniejszych uczelni na poziomie średnim i półwyższym; zapewniali ją dawni wychowankowie, z których wielu mogło się poszczycić niemałymi osiągnięciami na polu nauki, sztuki, polityki. Duży wpływ na rozpowszechnianie krzemienieckiej tradycji miało wydawane w Paryżu pismo „Biesiada Krzemieniecka” (4 numery w 1852). Autorzy bardziej i mniej rozbudowanych wspomnień o Liceum Krzemienieckim i jego gabinetach: A. Andrzejowski (Wilno, 1861), D. Mieczkowski (Równe), A. Kozieradzki, K. Kaczkowski, Jan Sowiński (Warszawa), A. Słowikowski (Warszawa), A. Kamieński, K. Sienkiewicz, F.

Skibicki, K. Witte (Kraków), H. Cieszkowski, M. Budzyński, G. Olizar, E. Iwanowski, N. Sierawski, F. Kowalski, A. Jełowicki.

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

[są wykazy uczniów =>]

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

Czacki T., *O stanie jeneralnym oświecenia guberni wołyńskiej i o środkach urzędzenia i upowszechnienia nauk uczynione doniesienie przez T. Czackiego*, w: X. Hugona Kołłątaja listy w przedmiotach naukowych, oprac. F. Kojśiewicz, Kraków 1844, t. 2

Andrzejewski A., *Ramoty starego Detiuka o Wołyniu*, Wilno 1861, t. 4, s. 182-193 (przewożenie zbiorów Liceum Krzemienieckiego do Kijowa).

Gabinet numizmatyczny Wołyńskiego Liceum, w: Eu. Heleniusz [E. Iwanowski], *Rozmowy o Polskiej Koronie*, Kraków 1873, t. 2, s. 465

Rolle M. *Ateny wołyńskie : szkic z dziejów oświaty w Polsce*, Lwów : Zakł. Narodowego im. Ossolińskich, 1923

Stemler J., *Liceum Krzemienieckie. Teraźniejszość-przeszłość-przyszłość*, Warszawa 1927

Danilewiczowa M. *Życie naukowe dawnego Liceum Krzemienieckiego*, „*Nauka Polska*”, T. 22, Warszawa : Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego, 1937;

Kolendo J., *Studia z dziejów numizmatyki. Zbiory w Krzemieńcu*, „*Archeologia*” 1969, t. 20;

Koljadenko S., *Los kolekcji i zbiorów Liceum Krzemienieckiego*, „*Fraza*” 17, 1997, s. 209–212.

GRĘBOCKA M., *Historia naturalna w Liceum Krzemienieckim*, „*Analecta*” 1/1, 1999, s. 139-189

Warda K., *Szkice z dziejów szkół krzemienieckich. Biblioteki liceum, ich zasoby i losy*, Kielce 2000;

Łysiak A. *Organizacja i funkcjonowanie Gimnazjum w Krzemieńcu we wspomnieniach i relacjach pamiętnikarskich* w: *Dzieje kształtowania się polskich instytucji oświatowych*, pod red. E. A. Mierzwę, Piotrków Trybunalski : Naukowe Wydaw. Piotrkowskie, 2002

Chodakowska J. *Gimnazjum i Liceum Wołyńskie w Krzemieńcu*, w: *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, pod red. S. Makowskiego, Warszawa : Biblioteka Narodowa, 2004.

Makowska U., *Malarze i rysownicy w Krzemieńcu w pierwszej połowie XIX wieku*, w: *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, pod red. S. Makowskiego, Warszawa : Biblioteka Narodowa, 2004.

Piotrowski W. *Życie umysłowe Krzemieńca w latach 1805-1832*, Piotrków Trybunalski : Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy Filii Akademii Świętokrzyskiej, 2005

Danowska E., *Po upadku Liceum Krzemienieckiego (1805-1833). Polemiki i wspomnienia*, „Annales Academiae Pedagogice Cracoviensis. Studia Historica” VII, 2008, s. 76-91

Szmyt A. *Gimnazjum i Liceum Wołyńskie w Krzemieńcu w systemie oświaty Wileńskiego Okręgu Naukowego w latach 1805–1833*, Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2009

Buczek K., *Miejsce zbiorów szkolnych w koncepcji i działaniach Hugona Kołłątaja oraz jego wkład w tworzenie kolekcji Gimnazjum Wołyńskiego*, w: „Ateny Wołyńskie” między historią a współczesnością, Olsztyn-Krzemieniec 2015

Buczek K., *Zbiory dydaktyczne Gimnazjum i Liceum Wołyńskiego w Krzemieńcu (1805-1833)*, Warszawa: Wydawnictwo UW, 2016;

Szmyt A., *Krzemieniec jako centrum oświatowe w zachodniej części Ukrainy na przestrzeni dziejów (XVIII–XX wiek)*, „Науковий Вісник Східноєвропейського Національного Університету імені Лесі Українки” (2016) 3, s. 88–100;

Buczek K., „*Żeby Wołyń, wzór biorąc z najlepszych modeli, wydał sam kiedyś Lokków, Russów i Kornelów*”, czyli o pracowniach Gimnazjum Wołyńskiego w Krzemieńcu, „Niepodległość i pamięć”, 2, 2017, s. 45-69;

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Biblioteka XX Czarotoryskich w Krakowie, rkps. sygn. 3446 – Szkoły Krzemienieckie

Biblioteka XX Czarotoryskich w Krakowie, rkps 34432, k. 565 – lista profesorów szkół krzemienieckich z 1804 r.

Narodowa Biblioteka Ukrainy w Kijowie (NBU), F I 6418, s. 105–108 - Regestr instrumentów astronomicznych zapakowanych w Warszawie 12 czerwca 1805 roku

Biblioteka Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Tarnopolu, s. 47–48 - Księga inwentarzów i rejestrów własności do Gimnazjum Wołyńskiego należących, sporządzona od komitetu wydziału drugiego, stosownie do pisma JW. Wizytatora Czackiego pod dniem 12 czerwca 1812 za nrem 427 wydanego

Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, rkps F2-KC 543, k 203–204v. - Spis narzędzi potrzebnych do gabinetu fizycznego w Liceum Wołyńskim, K. Moniuszko do Uniwersytetu Wileńskiego. Raport z 1824

Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, rkps F2-KC 46,k. 63 v. - M. Ściborski, Potrzeby Gimnazjum Wołyńskiego

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Ciekawe cytaty

Rolle M. *Ateny wołyńskie : szkic z dziejów oświaty w Polsce*, Lwów : Zakł. Narodowego im. Ossolińskich, 1923

s. 46: “... sam Czacki nabył dla gimnazjum bibliotekę królewską, medale, obserwatorium astronomiczne i gabinet historii naturalnej j Teofila Sapieżyna składa

w darze parę tysięcy dzieł, niezmiernie ważnych i rzadkich; Stanisław ordynat Zamojski powiększa hojnie już i bez tego zasobny gabinet fizyczny; pisarze zagraniczni nadsyłają swe prace; Kołłątaj przyniósł w ofierze gabinet mineralogiczny, zakupiony 1792 r. w Dreźnie u p. Gotlieba Potschen - "człowieka gruntownie biegłego w tej umiejętności". A nie była to kolekcja lada jaka, w skład jej wchodziło 6000 przeszło okazów, tworzących zupełny kurs mineralogji, systematycznie ułożony i t. d. i t. d."

s. 249: "O zbiorach krzemienieckich - przewiezionych na licznych wozach do Kijowa. - wzmiankowaliśmy niejednokrotnie. I to niewątpliwe, że były one - jak na owe czasy - imponujące. Zapobiegliwość starosty nowogródzkiego autorowie nawet rosyjscy prawie jednogłośnie wysoko nader podnoszą, powtarzając za panem von B r a d k e - jako przykład najlepiej rzecz charakteryzujący - fakt, że Czacki własnoręcznie kradł (pochiszczął) rzadsze okazy, jeśli mu ich dobrowolnie do gabinetu, czy też biblioteki darować nie chciano. Choćbyśmy nawet dosyć prawdopodobne zresztą opowiadanie kuratora kijowskiego naukowego okręgu za wytwór bujnej imaginacji uważać zechcieli, mimo to przyznać musimy zabiegom Czackiego wyjątkową siłę - i ona była też powodem, że księgozbiór, z liceum wołyńskiego przewieziony, obejmował dzieł 24.379, tomów 34.378, ocenionych na 66.820 rsb."

s. 251-252: "Gabinet fizyczny krzemieniecki składał się z 259 instrumentów, ocenionych na 6.037 rubli srebrnych i 56 kopiejek; gabinet mineralogiczny, w którym na szczególną uwagę zasługiwały zbiory Stanisława Augusta i Kołłątaja, składało 15.538 okazów; laboratorium chemiczne obejmowało 540 aparatów i 660 sztuk naczyń, lecz były to przeważnie rzeczy stare, a i tych znaczna część uległa w drodze zniszczeniu.

Gabinetem fizycznym zarządzał - zdaniem S z u l g i n a: bardzo nieudolnie - Abłamowicz; ostatniemi dwoma - Zienowicz. Zbiory botaniczne, zawdzięczające powstanie swoje głównie Andrzejowskiemu, obejmowały 1.500 roślin; powiększał je profesor uniwersytetu - a przedtem liceum - dr. Wilibald Besser i inni ofiarodawcy.

Ogród botaniczny - rzecz naturalna - w ówczesnych warunkach, kiedy jeszcze nie śniło się u nas nikomu o parowozach i kolejach żelaznych, nie mógł być przewieziony do Kijowa. Zmarniał on osierocony w Krzemieńcu, a - jak na pierwsze ćwierćwiecze XIX stulecia - był to kąsek wcale nie do pogardzenia. Rozciągał się tuż za budynkami szkolnymi; w samym już niemal zawiązku liczył około 5.000 roślin; z kolei systematycznie powiększany przez ofiarodawców, których w omawianej epoce u nas nie brakowało, oraz zapobiegliwością profesora i zarządu licealnego, doszedł w chwili zamknięcia wołyńskiej szkoły do pokaźnej cyfry 12.000 okazów.

Gabinet zoologiczny mocno ucierpiał w drodze z Krzemieńca nad Dniepr, a jeszcze boleśniej odbiło się na nim początkowe nieodpowiednie pomieszczenie na nowej siedzibie. Oceniono go na 30.000 rubli asygnacyjnych; zostawał w zarządzie wspomnianego już prof. Bessera i tegoż adjunkta Andrzejowskiego.

Zbiory szkoły mechaników reprezentowało 334 modeli i 1.665 rysunków, ocenionych na 1.700 rsb.; opiekował się nimi do roku 1840 profesor architektury, Miechowicz.

Gabinet sztuki, o którym sam Czacki powiadał: "mamy obrazy, które znalazłyby miejsce celniejsze we wszystkich galleryach, mamy rysunki wielu pierwszych mistrzów..." - zostawał do 1839 r. w zarządzie profesora rysunków, krzemieńczanina Kłębowskiego. Zbiorami numizmatycznymi (17.928 okazów z samego Krzemieńca) opiekował się do r. 1837 prof. Jakubowicz, potem bibliotekarz Jarkowski).

F. Spendowski, Podrózny w Poczajowie. Powieść, Warszawa 1823, s. 182-183, za K. Buczek, Zbiory dydaktyczne, 2016): „Wspaniała biblioteka zajmująca dwa ogromne

piętra, zamożna w dzieła rzadkie i kosztowne, do 40 000 tomów wynoszące. Sala dolna pięknie i kosztownie przyozdobiona mozaiką, popiersiami sławnych ludzi, między którymi Czacki najpierwsze trzyma miejsce. Bibliotekarz Pan P[aweł] J[arkowski], brat rządcy szkół, jest człowiek uczony, całej literaturze i swemu obowiązкови oddany. Pracowity pan Z[ienowicz], profesor chemii i mineralogii, pokazał mi swoją pracownię i gabinet mineralogiczny nad moje spodziewanie bogaty. Pan R[udzki], o którym już wyżej mówiłem, dał mi widzieć gabinet numizmatyczny, tak piękny, jakich zapewne w kraju mało znaleźć można. Zwiedziłem gabinety: fizyczny, mechaniczny i zoologiczny. Pan B[esser], profesor historii naturalnej i botaniki, znany w całej Europie, oprowadził mnie po ogrodzie botanicznym i szklarniach. Zdziwiony zostałem, widząc takie zbiory roślin krajowych i zagranicznych, ze wszystkich części ziemi zniesionych. Pan P[itschmann], drugi Lampi i Gassi, zaszczycony złotym medalem od Jozefa II cesarza, pokazał mi salę rysunkową i swoją pracownię napętnioną wyborynymi obrazami jego pędzla".

D. de Beauvois (Polacy na Ukrainie 1831-1863. Szlachta polska na Wołyniu, Podolu i Kijowszczyźnie, przeł. Ewa i Krzysztof Rutkowscy, Paryż: Instytut Literacki 1987, s. 203):

„Przeprowadzka do Kijowa wszystkiego, co przedtem należało do Krzemieńca, była istotnym i przelomowym momentem w procesie depolonizacji. Biblioteka licząca 34000 tomów, mająca wartość symboliczną, tym cenniejszą, że zawierała dawną bibliotekę Zamku Królewskiego w Warszawie, niegdyś odkupioną przez T. Czackiego, została bezlitośnie — łącznie ze zbiorami królewskimi — przeniesiona do Kijowa. Ten sam los spotkał 264 przyrządy z gabinetu fizycznego, 14195 okazów z kolekcji mineralogicznej, 540 preparatów z gabinetu chemicznego wraz z 660 instrumentami, 18000 wypchanych zwierząt, ptaków, ryb, owadów, muszli z gabinetu zoologicznego, tysiące przyborów, modeli i rysunków z gabinetu agronomicznego, 259 obrazów i rysunków różnych mistrzów z gabinetu rycin. Ogród botaniczny uprawiany troskliwie przez Bessera, również nie ostatek się rosyjskiej furii konfiskowania. Ogród ten mierzył 179 na 46 sążni, czyli 360 na 100 metrów. Rosjanie nie zadowolili się grabieżą 10000 odmian nasion, 300 próbek zasuszonych owoców, 8000 roślin donicowych z oranżerii wraz z 50 drzewami egzotycznymi, ale wykopali z ziemi 15000 roślin i drzew, żeby przetransportować je do Kijowa".

UWAGI:

Nabytą przez Czackiego część biblioteki i gabinetów po Stanisławie Augustie Poniatowskim uważa się za najważniejszy element zbiorów muzealnych Liceum, stanowiący odniesienie do przeszłości w wolnym kraju (K. Buczek przytacza znamieny cytat co do konieczności dbania o „zachowanie tej znakomitej części bogactwa tej szkoły, a zatem bogactwa narodowego”). Należy zwrócić uwagę, że była to również pewna partia swoistego muzeum jakie tworzyło się w ostatnich latach panowania Poniatowskiego w Pałacu pod Blachą.

OPRACOWANIE:

Autór opracowania:

Tomasz F. de Rosset

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

--

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	